

Nr 123.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående undersökningar rörande reglering av vissa delar av Örekilsälven i Älvsborgs län och Kalix älv i Norrbottens län; given Stockholms slott den 8 februari 1929.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlatande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

J. B. Johansson.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 8 februari 1929.

Närvarande:

Statsministern LINDMAN, ministern för utrikes ärendena TRYGGER, statsråden LÜBECK, WOHLIN, BESKOW, LUNDVIK, BORELL, VON STEYERN, MALMBERG, LINDSKOG, BISSMARK, JOHANSSON.

Chefen för jordbruksdepartementet statsrådet Johansson anför:

Jag anhåller att få anmäla två till Kungl. Maj:t inkomna ansökningar, avseende anvisandet av särskilda anslag för undersökningar angående reglering av vissa delar av Örekilsälven i Älvsborgs län samt av Kalix älv i Norrbottens län.

Vad först angår Örekilsälven har i en den 29 januari 1928 dagtecknad ansökning nämndemannen C. Magnusson i Hugeryr å egna och medintressenters vägnar anhållit, att Kungl. Maj:t måtte i proposition till riksdagen

Undersökning ang. reglering av Örekilsälven i vissa delar.

Bihang till riksdagens protokoll 1929. 1 saml. 99 häft. (Nr 123.)

föreslå anvisande av ett anslag å 15,000 kronor för undersökning angående upprepning av Örekilsälven inom Dals-Eds, Rölunda, Råggårds och Lerdals socknar i Älvsborgs län ävensom av ett anslag av 200,000 kronor eller det belopp den ifrågasatta undersökningen utvisade vara erforderligt för upprepningsarbetets utförande. Som stöd för ansökningsen har anförts, att genom älvens översvämningar årligen förorsakades skador till ansevärd belopp samt att de jordbrukare, som berördes härav, uteslutande utgjordes av småbrukare, som i nuvarande för jordbruket tryckta tider icke vore i stånd att med egna medel bestrida kostnaderna för älvens reglering. Genom en reglering av älven kunde förväntas, att minst ett 100-tal egna-hemsjordbruk skulle utvinnas samt att jordbruket på orten skulle erhålla ett stort uppsving.

Över ansökningsen hava infordrade utlåtanden avgivits dels den 24 februari 1928 av länsstyrelsen i Älvsborgs län, som därvid överlämnat yttrande av statens lantbruksingenjör i Göteborgs och Bohus län samt Älvsborgs läns norra del C. B. Carlson, dels den 2 oktober 1928 av lantbruksstyrelsen dels ock den 26 i samma månad av statskontoret.

Lantbruksingenjören Carlson har anförut huvudsakligen följande.

På vederbörande intressenters tillskyndan hade under år 1927 företagits besiktning av älvsträckan ifråga i ändamål att utröna dels behovet av en påtänkt upprepning av älvfåran och dels omfattningen av de arbeten, som erfordrades för nedbringandet av älvens besvärande vattenstånd. Vid tillfället för besiktningen hade på grund av föregående riklig nederbörd i trakten älven stigit över sina bräddar och dess vatten översvämmat en betydande del av den dalgång, genom vilken älven hade sitt nordliga lopp. Behovet av åtgärder till förekommande av skadegörande översvämningar var därmed direkt klarlagt.

Arbetena för att trygga de sidlänta markerna utmed älven mot förhärjande flöden och i övrigt bereda möjlighet till ändamålsenlig torrläggning av jordeninge, efter vad besiktningen gav vid handen, begynda vid ett fallbrott i älven, beläget vid den punkt inom Dals-Eds socken, där älvens lopp ändrade riktning från norr mot söder och där damm över älven samt tvenne vattenverk, ett vid vardera älvstranden, vore anlagda. För avsänkning av vattnet ovanför dessa anläggningar syntes en nedsänkning av dammbyggnaden erforderlig, vilken i sin ordning måste hava till följd en sänkning av tilloppsrännorna till verken och en ändring av dessa. Den för vattensänkningen i anspråk tagna fallhöjden syntes kunna återvinnas genom utgrävning av ett omedelbart nedanför verken befintligt stråk, som icke varit föremål för någon utbyggnad, och den för driften erforderliga kraftmängden på så sätt kunna, efter genomförd sänkning, tillförsäkras verken ifråga. Ovanför nyssnämnda fallbrott i älven runne denna fram genom ett trångt bergpass, som synbarligen utgjorde hinder för vattnets avströmning. Ovan detta bergparti flöte älven lugnt fram genom en tämligen smal dalgång några kilometers sträcka, varefter själva översvämningssområdet vidtog, vilket sedan sträckte sig upp till gränsen mellan Rölunda och Lerdals socknar. Vid denna gräns och något ovanför densamma förgrenade sig älven med utlöpare genom sanktrakter inom Lerdals och Råggårds socknar. Sammanlagda längden av älvsträckan ifråga med bivattendrag torde utgöra mellan 25 och 30 kilometer.

Omfattningen av de marker, som i avvattningshänsende stode under inflytande av dessa vattendrag, kunde först efter närmare undersökning utrönas. Enligt en på 1850-talet i samband med ifrågasatt upprensning av vattendragen upprättad karta över sanktrakterna skulle dessa innefatta en areal av 675 tunnland. Genom denna upprensning, som torde hava kommit till stånd, om än icke med önskvärt resultat, torde åtskillig båtnad hava vunnits för dessa marker. Men för närvarande vore de dock i stor utsträckning utsatta för översvämningar och lede av de höga vattenstånden även under tider, då medelvattenföring rådde i vattendragen.

Att avhjälpa dessa olägenheter enbart genom en upprensning, d. v. s. genom undanskaffande av vattenväxter och slamavsättningar, torde icke låta sig göra. En genomgående vidgning och fördjupning av vattendragen erfordrades säkerligen.

Kostnaderna för dessa åtgärder bleve sannolikt betydande, men kunde storleken icke ens tillnärmelsevis beräknas utan föregående undersökning lika litet som företagets bärighet kunde utrönas med mindre båtnadssuppskattning jämväl verkställdes.

Då företaget skulle komma att beröra andra intressen än sådana för torrläggning av mark, bleve en prövning i laga ordning av frågan om företagets tillåtlighet ofrånkomlig. Denna prövning, liksom ock utredningen om kostnaden för företagets genomförande och om dess bärkraft, vore givetvis förbunden med vissa omkostnader. För det fall prövningen gäve till resultat, att företaget icke vore tillåtligt eller krävde så höga kostnader att bärkraften äventyrades, bleve utgifterna för undersökningen utan påföljd. Det vore möjligheten av denna utgång av saken samt svårigheten att uppbringa medel till undersökningskostnadernas bestridande, som gjorde de närmast för sänkingsfrågan intresserade tvehågsna inför uppgiften att sätta i gång med förarbetena för frågans utredning och löpa härmed förbundna risker.

I trakter, där befolkningens ekonomiska ställning vore svag, vore det givetvis förbundet med alldeles särskilda svårigheter att anskaffa medel till en undersökning, med vilken icke med säkerhet kunde vinnas det resultat, som önskades. I sådana fall — och det förevarande liksom ock en del andra i Dalsland torde få räknas dit — vore det synnerligen önskvärt, att medel till undersökningskostnadens bestridande kunde ställas till förfogande, medel, som sedermera kunde återbäras, därest undersökningen visade att det till utförande ifrågasatta förslaget vore av beskaffenhet att böra genomföras och understödjas medelst anslag och lån av statsmedel på sätt härom funnes stadgat.

I ifrågavarande ärende vore alltså lantbruksingenjörens mening den, att anvisandet av medel till undersökning för utrönande av kostnaden för företaget och av dess bärkraft vore synnerligen påkallat, under det att beredande av medel till företagets utförande finge bliva föremål för prövning i därom stadgad ordning.

Länstyrelsen har under hänvisning till lantbruksingenjören Carlsons yttrande tillstyrkt ansökningen på sätt denne ifrågasatt.

Lantbruksstyrelsen har yttrat följande:

Enligt av styrelsen genom lantbruksingenjören Carlson i ärendet inhämtade upplysningar kunde antalet av de jordägare, vilka ansåges bliva berörda av företaget, beräknas till 143. Kostnaderna för erforderliga undersökningar och utredningar uppskattades av Carlson till approximativt

8,000 kronor. Härav beräknades 6,200 kronor åtgå såsom arvode till förrättningsmannen ävensom till vid syneförrättningen biträdande förrättningsman och gode män samt för upprättande av till nämnda förrättning hörande handlingar och ritningar. Kostnaderna för hantlangning vid undersökningen beräknades till 1,000 kronor, varjämte för utredning om statsunderstöd med därför erforderliga avskrifter av handlingar och kopior av ritningar beräknades åtgå 800 kronor.

Lantbruksstyrelsen ville för sin del — under framhållande att i ansökningen väckt fråga om visst anslag till rensningsarbetets utförande för närvarande icke vore aktuell, då något förslag i denna del ännu icke föreläge — i vad beträffade anvisande av statsbidrag till åstadkommande av erforderliga undersökningar och utredningar angående det ifrågasatta arbetsföretaget erinra om de betänkligheter av principiell art, för vilka styrelsen i tidigare förekommande fall av liknande art givit uttryck. Lantbruksstyrelsen finge i sådant avseende hänvisa till av styrelsen avgivna utlåtanden dels den 3 maj 1927 om verkställande medelst anlitande av statsbidrag av utredning angående åtgärder för avvärjande av översvämningar i trakten av Ume- och Vindelälvarnas sammanflöde, dels ock den 21 oktober 1927 om förskottering från statens avdikningsanslag av medel för verkställande av undersökning samt uppgörande av fullständig plan jämte kostnadsförslag till reglering av Lyekebyån i vissa delar (se prop. nr 99 till 1928 års riksdag).

Sälunda anförda betänkligheter i fråga om lämpligheten av att staten anvisade medel för åstadkommande av här avsedda undersökningar m. m. funne lantbruksstyrelsen äga giltighet även i nu förevarande fall. Därjämte borde framhållas, att eventuellt bifall till nu föreliggande framställning och därmed ett fortsättande på den genom anvisande av statsmedel till verkställande av förundersökningar m. m. redan beträdda vägen tvivelsutan komme att draga med sig liknande anspråk på statens medverkan från intressenter i andra torrlägningsföretag, vid vilka motsvarande svårigheter att organisera och finansiera nödiga förarbeten av nämnda slag gjorde sig gällande.

Emellertid syntes å andra sidan allt beaktande böra jämväl från statens sida ägnas de svårigheter, som ofrånkomligen vore förenade med uppbringande på enskild väg av för ifrågavarande förarbeten erforderliga medel, när företagen vore av mera betydande omfattning och berörde hundratals, ofta av stridiga intressen sinsemellan söndrade delägare, vilkas ekonomiska förhållanden i allmänhet icke medgäve de relativt betydande penningutlägg, som krävdes för ändamålet. Det låge även i öppen dag, att dessa svårigheter bleve desto mer framträdande, när tveksamhet kunde råda i fråga om förutsättningarna för erhållande av ett ekonomiskt gynnsamt resultat av företaget. I sådant fall reducerades nämligen i hög grad utsikterna att återfå för undersökningarna gjorda utlägg, något som givetvis måste verka hämmande på det enskilda initiativet. Den omständigheten att, för den händelse förundersökningarna m. m. verkställts vid syneförrättning enligt vattenlagens bestämmelser, det erhållna undersöknings- och utredningsresultatet bleve av bestående värde, även om företagets realiserande funnes böra ställas på framtiden, minskade i regel icke den risk att förlora utlagda medel, som den enskilde initiativtagaren löpte.

För statens del torde däremot, under nämnda förutsättning beträffande förrättningens handläggning, dennas bekostande medelst statsmedel i allmänhet vara förbundet med endast obetydlig risk. För ändamålet utlämnade

medel torde nämligen såsom regel få karaktär av förskott å de statsunderstöd, vilka i sinom tid kunde bliva anvisade till företaget, sedan kraven på rationellt utnyttjande av marken till slut framtvingat dess realiserande. Därförutom borde icke förbises det synnerligen stora värde för bedömande av möjligheterna för jordbrukets utveckling inom en viss bygd, som från allmännyttans synpunkt kunde ligga däri, att tillgång funnes till en i överensstämmelse med vattenlagens föreskrifter genomförd utredning angående förutsättningarna för ett vattenavledningsföretag, varav sagda utveckling kunde vara i väsentlig grad beroende.

Ur ovan anförda synpunkter torde visst fog kunna förefinnas för statens medverkan till utrönande av de tekniska och ekonomiska förutsättningarna för torrlägningsföretag av sådan omfattning, att desamma finge anses vara av väsentlig betydelse för jordbrukets utveckling i en hel bygd. Ehuru förutsättningar för statens medverkan torde, med fasthållande av denna begränsning, komma att endast i undantagsfall finnas för handen, kunde dock ifrågasättas, huruvida icke, med hänsyn till önskvärdheten ur det allmännas synpunkt av att förarbetena rörande dylika företag kunde utan onödig tidsutdräkt komma till stånd, möjlighet borde beredas Kungl. Maj:t att inom anslagets ram bevilja statsmedel för ändamålet utan riksdagens hörande i varje särskilt fall. Något förslag i detta hänseende hade dock lantbruksstyrelsen icke ansett sig böra i detta sammanhang framlägga.

Enligt vad av nu föreliggande ansökningshandlingar kunde inhämtas, torde den ifrågasatta regleringen av Örekilsälvens vattenstånd vara av stor betydelse för jordbruket uti ifrågavarande trakt. Närmare undersökning av förutsättningarna för sådan reglering torde sålunda få anses av förhållandena pakallad. Under återopande av ovan anförda synpunkter ville lantbruksstyrelsen därför för sin del om ock ej utan tvekan förorda anvisande av statsmedel för åstadkommande av sålunda erforderliga undersökningar m. m., mot det att för ändamålet utlämnade medel avräknades å det statsbidrag, som framdeles till äventyrs kunde komma att beviljas till företagens utförande.

Emellertid syntes, i likhet med vad tidigare i liknande fall tillämpats, vederbörande delägare i företaget böra själva bestrida kostnaderna för erforderlig hantlangning och därtill hörande material. Vidare syntes anledning icke föreligga att, såsom i ansökningshandlingarna avsåges, av statsmedel förskotta kostnad jämväl för utredning angående eventuellt beviljande av statsunderstöd till företaget med till sådan utredning hörande avskrifter av handlingar och kopior av ritningar. Sistnämnda kostnad, vilken av vederbörande lantbruksingenjör hade approximativt beräknats till 800 kronor, bleve aktuell först sedan delägarnas inbördes ställning till företaget och andelar i därmed förenade kostnader blivit genom laga kraftvunnen syneförrättning bestämd. Efter fördelning på företagens intressenter i mån av genom företaget uppkommande båtnad torde nämnda kostnad få antagas kunna av dem likvideras utan nämnvärd svårighet.

Enligt lantbruksstyrelsens uppfattning torde sålunda det statsbidrag, som eventuellt kunde bliva anvisat för ändamålet, böra avse enbart kostnaden för regleringsfrågans fullständiga utredning vid syneförrättning enligt vattenlagen. I ärendets nuvarande skick saknades givetvis säkra hållpunkter för exakt bestämmande av denna kostnad. Lantbruksstyrelsen funne emellertid icke anledning till erinran mot det av lantbruksingenjören därför uppskattade beloppet, 6,200 kronor.

De statsmedel, som på grund av föreliggande ansökningshandling kunde bliva an-

visade, torde böra ställas till länsstyrelsens i Vänersborg disposition, och skulle länsstyrelsen äga att därav mot till länsstyrelsen avgiven räkning till vederbörande förrättningsmän och gode män utbetala dem tillkommande gottgörelse för syneförrättningen. Från de av företaget berörda jordägarna torde till länsstyrelsen böra avlämnas ej mindre förbindelse att anskaffa och bekosta all för undersökningarna erforderlig hantlangning och därtill hörande material än även till vederhäftigheten styrkt borgen för återbetalning till statsverket av för syneförrättningen utbetalade statsmedel, för den händelse nämnda förbindelse icke behörigen infriades eller syneförrättningen genom intressenternas förvällande avbrötes, innan densamma blivit slutförd.

Med anledning av vad ovan anförts finge lantbruksstyrelsen förorda, att Kungl. Maj:t måtte hemställa om riksdagens bemyndigande att av statens avdikningsanslag för ifrågavarande ändamål och på av lantbruksstyrelsen angivna villkor använda ett belopp av högst 6,200 kronor.

Statskontoret har uttalat:

Då i detta fall syntes föreligga ungefär liknande omständigheter, som på framställning av Kungl. Maj:t i propositionen nr 99 föranledde 1928 års riksdag att medgiva användning av visst belopp av statens avdikningsanslag för undersökning rörande reglering av vissa delar av Lyckebyån, finge statskontoret, som med avseende å anslagsbeloppet i detta fall samt villkoren för dess åtnjutande anslöte sig till vad lantbruksstyrelsen i dessa hänseenden förordat, tillstyrka vidtagande av åtgärd i enlighet med nämnda styrelses hemställan.

Sedermera hava till jordbruksdepartementet inkommit tre skrifter, däri 83 *intressenter* uti ifrågavarande företag, med instämmande i nämndemannen Magnussons framställning, framhållit företagets betydelse, enär av deras egolotter i många fall intill hälften vore omöjliga att bruka på grund av vattenöversvämning.

Med en till Kungl. Maj:t ställd skrivelse den 25 september 1928 har länsstyrelsen i Norrbottens län överlämnat en framställning från Lars E. Andersson med flera vid sammanträde den 2 juni 1928 inför dåvarande landshövdingen i Norrbottens län G. Malm utsedda ombud för byamännen inom Svartbyn, Grelsbyn, Bränna, Nordhammar, Nybyn, Heden, Vännäs och Gylgen i Över-Kalix socken av nämnda län, vari anhållits om anvisande av ett anslag utan återbetalningsskyldighet av 25,000 kronor till täckande av ingenjörskostnader och godemansarvoden för undersökning och utredning angående utvidgning och fördjupning av den s. k. Råktforsen i Kalixälven till skydd mot skadegörande översvämningar å holmar och stränder vid Kalix älv och Ängesån, under villkor att intressenterna förbunde sig att själva bestrida erforderliga hantlangningskostnader.

Över ansökningsen har länsstyrelsen avgivit eget utlåtande, varjämte styrelsen bifogat yttrande från länets hushållningssällskaps förvaltningsutskott ävensom en av lantbruksingenjören i länets norra del E. Lindqvist avgiven rapport med anledning av en utav honom efter länsstyrelsens förordnande verkställd okulärundersökning rörande den ifrågasatta regleringen. Seder-

*Undersökning
ang. viss reg-
lering av Ka-
lix älv vid
Råktforsen.*

mera hava i ärendet infordrade utlåtanden avgivits den 18 oktober 1928 av lantbruksstyrelsen och den 3 november 1928 av statskontoret.

Till stöd för sin framställning hava *sökandena* åberopat följande.

En av Över-Kalix' sockens i Norrbottens län viktigaste och betydelsefullaste frågor hade varit och vore fortfarande den, att sådana skyddsåtgärder mot skadegörande översvämningar å holmar i och utmed stränderna av Kalixälv och Ängesån, särskilt vid sommar- och höstflöden i nämnda älvar, måtte bli utförda, att de stora skador, översvämningarna medförde, förebyggdes eller åtminstone till sin omfattning begränsades. Den åtgärd, som syntes erforderlig härför, vore en utvidgning och fördjupning av den s. k. Råktforsen i Kalixälven, belägen omkring 1.7 mil söder om Över-Kalix kyrkby. Denna för orten så betydelsefulla fråga vore av gammalt datum.

För utredningar i ärendet hade sammanträden hållits av landshövding Malm med de blivande intressenterna i det ifrågasatta företaget den 18 juni 1922 och den 2 juni 1928, från vilka sammanträden protokoll bifogats ansökningen, varjämte sökandena avhållit sammanträden med intressenterna enligt ett ansökningen likaledes bifogat protokoll.

Verkningarna av översvämningarna sträckte sig omkring 2.5 mil ovanför Råktforsen och berörde byarna Svartbyn, Grelsbyn, Bränna, Nordhammar, Nybyn, Heden, Vännäs och Gylgen.

De marker, som vore föremål för översvämning, bestode huvudsakligen av naturängar. I vilken omfattning skador kunde åstadkommas av en översvämning, som inträffade under bärgningstiden, framginge bland annat av en verkställd beräkning vidkommande 1921 års översvämning. Enligt nämnda beräkning förstördes ej mindre än 2,400—2,800 skrindor hö, motsvarande 350—500 kofoder till ett värde av 80,000—110,000 kronor.

Då de nämnda byarnas kreatursskötsel till mycket stor del vore baserad på avkastningen från dessa naturängar, vore en minskning av eller avstående från denna avkastning av genomgripande ekonomisk betydelse för orten, i synnerhet nu då ett andelsmejeri nyligen uppförts i Över-Kalix kyrkby.

En eventuell utvidgning av Råktforsen berörde ej endast jordbruksintresset utan även flottleds-, farleds-, fiske- och kraftintressena. Därav följde, att enbart undersökningar och utredningar såväl tekniska som juridiska för ett så stort företag bleve mycket omfattande och förenade med avsevärda kostnader. Då de jordägare, vilkas intressen berördes av företaget, liksom kommunen i dess helhet bestode i huvudsak av mindre hemmansägare med relativt ringa ekonomisk bärkraft, med sammanlagda utskylder av omkring 26 kr. pr bevilningskrona och landets högsta vägskatt, syntes inga möjligheter finnas för dessa jordägare att själva bära undersöknings- och utredningskostnaderna, vilka av lantbruksingenjören Karl Elfström approximativt beräknats till 50,000 kronor,

För att närmare kunna bestämma företagets ungefärliga storlek och verkningar samt kostnaderna för företagets genomförande samt den nytta, som torde kunna påräknas efter företagets utförande, hade kommitterade för frågans framförande, utsedda vid ovannämnda sammanträde den 18 juni 1922, hos lantbruksstyrelsen anhållit om förordnande för ovanbemälda lantbruksingenjören Lindqvist att verkställa en okulärundersökning, och bifogades av honom på grundval av denna okulärundersökning avgivet utlåtande. Härav framginge bland annat, att kostnaderna för de erforderliga undersökningarna och utredningarna för företagets genomförande komme att uppgå till omkring 40,000 kronor, varav 25,000 kronor för ingenjörs-

kostnader och godemansarvode samt 15,000 kronor för hantlangningskostnader.

Då nämnda stora och kostsamma undersökningar och utredningar måste föregå företagets utförande för att därigenom erhålla full visshet om företagets tillätlighet i juridiskt avseende och genomförbarhet i tekniskt och ekonomiskt avseende samt intressenterna icke ägde förmåga att själva bära dessa stora kostnader, hade förevarande framställning gjorts.

Lantbruksingenjören Lindqvist har vid omförmälda okulärundersökning uppskattat de översvämmade områdenas areal till 900 hektar, varav 800 hektar ängsmark och 100 hektar med mindre skog bevuxna odlingsmarker. Av Lindqvists rapport inhämtas i övrigt bland annat följande.

Översvämningarna vore orsakade av häftiga flöden i Kalix älv och Ängesån, vilka torde vara beroende av att Kalix älv saknade större källsjöar och magasin samt upprunne i vårt lands högsta fjällmassiv med ständig snö. Vid stigande temperatur och nederbörd ökades avrinningen därför hastigt. En annan orsak, som bidroge till flödenas uppkommande, torde vara den, att omfattande myrutdikningar verkstälts under de senaste åren utmed de ifrågavarande vattendragen, varigenom nederbördsvattnet från dessa myrområden hastigt nedkomme i vattendragen. Genom den förträngning, som bildades i Kalix älv vid Räktforsen, kunde flödena ej avrinna här på tillräckligt kort tid, varför skadegörande översvämningar uppkomme under sommaren och hösten, varigenom de nämnda ängsmarkerna somliga år ej kunde avbärgas, eller ock bleve vid ej allt för häftiga flöden det avbärgade höet förstört genom urvattning och uppslamningar.

De uppträdande vårflödena, vilka vore större än sommar- och höstflödena, komme dock tidigare på året och hade ej så stort skadegörande inflytande.

För att motverka och borteliminera dessa skadegörande sommar- och höstflöden erfordrades en utvidgning och fördjupning av Räktforsen. Redan för hundra år sedan verkställdes en mindre dylik utvidgning av Räktforsen, vilket enligt ortsbornas uppgifter i någon mån motverkade de ifrågavarande skadegörande flödena, men då denna utvidgning ej kunde göras fullt effektiv och på grund av verkningarna av omnämnda myrutdikningar, hade de skadegörande sommar- och höstflödena under senare åren uppträtt oftare och med större omfattning. De arbeten, som därför erfordrades, vore bortsprängning och borttagande av ett berg- och stenparti på Kalix älvs östra strand vid Räktforsen, varjämte en sprängning i forsnaeken bleve nödvändig.

För att emellertid företagets utförande genom denna förstoring av sektionen vid Räktforsen ej skulle menligt inverka på flottleds-, farleds och kraftintressena samt på nedanför Räktforsen belägna marker, måste uppföras en dammanordning vid Räktforsen för att kunna reglera avrinningen efter företagets utförande. Genom dessa arbetens utförande skulle en sänkning av högvattenytan, även vid vårflöden, samt ett motverkande av en alltför låg lågvattenyta kunna åstadkommas till förhindrande av, att olägenhet uppstode för nämnda intressen.

Enligt upprättat kostnadsförslag hade kostnaderna för företagets utförande med dammanordningar approximativt beräknats till 170,000 kronor. Då företagets utförande måste föregås av syneförrättning enligt vattenlagens föreskrifter med detaljerade inmätningar av mark, som vunne nytta av företagets genomförande, vidsträckta pejlingar i vattendragen och angränsande sjöar och vattenmängdsmätningar samt såväl lantbrukstekniska, vattenbyggnadstekniska och juridiska utredningar och beräkningar som omfattande

hantlangning vid undersökningarnas verkställande, hade en approximativ beräkning av kostnaderna för dessa erforderliga undersökningar och utredningar verkstälts enligt nedanstående:

för lantbruksingenjörens undersökningar med upprättat förslag till företagets utförande	kronor 14,000
» väg- och vattenbyggnadsingenjörens undersökningar och utredningar med utlåtande och förslag till regleringsdamm	» 10,000
» godemansarvode	» 1,000
» hantlangning och ersättning för materialier o. dyl.	» 15,000
Summa kronor 40,000.	

Genom företagets utförande beräknades uppkomma en sammanlagd nytta, motsvarande ett kapitalvärde av 210,000 kronor. Då de högre belägna ängsmarkerna även torde kunna uppodlas till åker efter företagets utförande, uppkomme även härigenom en ökning av förbättringsvärdet. Företaget syntes sålunda vara ekonomiskt utförbart.

Då företagets utförande måste föregås av syneförrättning enligt vattenlagen med därtill hörande omfattande undersökningar och utredningar för ett erhålla full visshet om företagets genomförbarhet i såväl tekniskt som juridiskt hänseende och kostnaderna härför uppginge till ovannämnda höga belopp samt intressenterna, bestående av ett 100-tal mindre jordbrukare, ägde relativt ringa ekonomisk bärkraft med i medeltal endast cirka 3—4 hektar odlad mark och höga utskylder, ävensom då kreatursskötseln inom orten huvudsakligen vore baserad på avkastningen från här nämnda naturängar, tillstyrktes intressenternas framställning om erhållande av statsbidrag till kostnaderna för verkställande av ovannämnda undersökningar och utredningar.

Hushållningssällskapets förvaltningsutskott har anfört huvudsakligen följande.

De av översvämningarna föranledda stora växlingarna av foderskörden medförde helt naturligt synnerligen stora olägenheter för kreatursägarna. Kreatursstocken i de åberopade byarna måste givetvis anpassas efter foderförrådet under normala år. Inträffade emellertid en större reducering av skörden under ett år, måste antingen stora mängder foder inköpas från annat håll eller ock måste en avsevärd minskning av kreatursstocken tillgripas. Härigenom skapades ett osäkerhetstillstånd, som i hög grad verkade hämmande på jordbrukets och kreatursskötselns utveckling.

Enligt den av statens lantbruksingenjör verkställda okulärundersökningen angående den ifrågasatta regleringen skulle, därest densamma komme till utförande, rätt avsevärda arealer mark dessutom vinnas för odlingsändamål. Dessa marker bestode till övervägande del av svämjord av synnerligen godartad beskaffenhet som odlingsmark. En del marker hade redan blivit föremål för uppodling och hade med rationell skötsel lämnat mycket god avkastning av foder under sådana år, då skörden icke äventyrats av allt för högt vattenstånd. Därest regleringen komme till utförande skulle helt säkert ej oansenliga arealer jord ytterligare komma att uppodlas inom en snar framtid, varigenom fodertillgången ännu mera komme att utökas.

Det torde därför utan gensägelse kunna anses som en synnerligen stor fördel för jordbruket inom de åberopade byarna, om en reglering av Kalix älv kunde genomföras i huvudsaklig överensstämmelse med det av statens lantbruksingenjör uppskisserade förslaget. Enligt den approximativa bättnadsberäkningen torde även företaget vara ekonomiskt utförbart.

Beträffande de beräkningar, som låge till grund för båtnadsuppskattningen av företaget, syntes såväl avkastningsuppgifterna från ängsmarkerna som jämväl arealen av den mark, vilken torde vinnas för odlingsändamål, vara lågt beräknade, varför vinsten av regleringens genomförande med allra största sannolikhet i verkligheten torde bli högre än som beräknats.

Då kostnaderna för en slutgiltig undersökning emellertid torde bli allt för betungande för att helt kunna gäldas av intressenterna, finge förvaltningsutskottet tillstyrka intressenternas framställning om erhållande av ett statsbidrag å 25,000 kronor till nämnda undersökning.

Länsstyrelsen i Norrbottens län har framhållit, att intressenterna, vilkas antal uppginge till över 200, till största delen vore mindre jordbrukare i små omständigheter. Det torde icke vara möjligt för dem att ensamma bära de beräknade betydande undersökningskostnaderna, och utan bidrag från det allmännas sida torde utsikt sålunda icke förefinnas, att den för hela bygden betydelsefulla undersökningen någonsin skulle kunna bringas till stånd. Länsstyrelsen har därför hemställt om utverkande av riksdagens bemyndigande för Kungl. Maj:ts att av statens avdikningsanslag använda ett belopp av intill 25,000 kronor för ifrågakvarande undersökning.

Lantbruksstyrelsen har anförut följande.

Beträffande eventuell medverkan från statsmakternas sida till åstadkommande av nödiga förundersökningar och utredningar rörande torrlägningsföretag av särskild betydelse för en viss jordbruksbygd finge styrelsen åberopa vad därom anförts i styrelsens ovan angivna utlåtande den 2 oktober 1928 angående ifrågasatt upprepning av Örekilsälven.

Enligt lantbruksstyrelsens uppfattning syntes i sagda utlåtande omnämnda förutsättningar för statens medverkan i angivna syfte finnas för handen beträffande det i föreliggande framställning avsedda regleringsföretaget. Styrelsen ville därför för sin del förorda anvisande av statsmedel för åstadkommande av i ansökningen omnämnda undersökningar m. m. mot det att för ändamålet utlämnade medel avräknades å det statsbidrag, som framdeles tilläventyrs kunde komma att beviljas till regleringsföretagets utförande.

Ifrågakvarande undersökningar m. m. vore avsedda att äga rum vid syneförrättning enligt vattenlagen. Av vederbörande lantbruksingenjör hade för ändamålet erforderliga kostnader, exklusive hantlangningskostnader, beräknats till 25,000 kronor, varav 14,000 kronor till förrättningsmannen, 10,000 kronor till vid syneförrättningen biträdande, i frågor rörande vattenkraft sakkunnig förrättningsman samt 1,000 kronor till vid förrättningen biträdande godemän.

I ärendets nuvarande skick saknades säkra hållpunkter för närmare bedömning av riktigheten av nämnda kostnadsberäkning. Emellertid borde framhållas, att ersättningen till vederbörande lantbruksingenjör komme att uträknas enligt bestämmelserna i gällande lantbruksingenjörstaxa ävensom att beträffande ersättning till vid syneförrättningen såsom vattenkraftsakkunnig biträdande förrättningsman liksom även till godemännen särskilda föreskrifter funnes meddelade i kungörelsen den 10 mars 1922 (nr 103) angående gottgörelse åt synemän vid vissa syneförrättningar.

De statsmedel, som på grund av föreliggande ansökning kunde bli anvisade, torde böra ställas till länsstyrelsens i Luleå disposition, och skulle länsstyrelsen äga att därav mot till länsstyrelsen avgiven räkning till vederbörande förrättningsmän och godemän utbetala dem tillkommande gottgö-

relse för syneförrättningen. Från de av företaget berörda jordägarna torde till länsstyrelsen böra avlämnas ej mindre förbindelse att anskaffa och bekosta all för undersökningarna erforderlig hantlangning och därtill hörande material än även till vederhäftigheten styrkt borgen för återbetalning till statsverket av för syneförrättningen utbetalade statsmedel, för den händelse nämnda förbindelse icke behörigen infriades eller syneförrättningen genom intressenternas förvållande avbrötes, innan densamma blivit slutförd.

Med anledning av vad ovan anförts finge lantbruksstyrelsen förorda, att Kungl. Maj:t måtte i proposition till 1929 års riksdag hemställa om bemyndigande att av statens avdikningsanslag för ifrågavarande ändamål och på av lantbruksstyrelsen angivna villkor använda ett belopp av högst 25,000 kronor.

Statskontoret har yttrat:

Då i detta fall syntes föreligga ungefär liknande omständigheter som de, vilka föranledde 1928 års riksdag att med bifall till propositionen nr 99 medgiva användning av visst belopp av statens avdikningsanslag för undersökning rörande reglering av vissa delar av Lyckebyån, finge statskontoret, som i avseende å villkoren för anslagsbeloppets åtnjutande anslöte sig till vad lantbruksstyrelsen förordat, tillstyrka vidtagande av åtgärd i enlighet med nämnda styrelses hemställan.

Enligt gällande grunder för understödjande medelst statsbidrag utan återbetalningsskyldighet av torrlägningsföretag (kungörelsen den 11 juni 1926, nr 257, angående villkoren för statsbidrag från statens avdikningsanslag) skall — såsom första förutsättning för dylikt bidrag — förslag till företagets utförande vara upprättat vid syneförrättning enligt vattenlagen, varjämte beträffande företaget skall hava verkställt den ytterligare utredning, varom lantbruksstyrelsen meddelar närmare föreskrifter. Ärendet prövas därefter av Kungl. Maj:t, som fastställer arbetsplanen. Kungl. Maj:t kan därvid bevilja statsbidrag jämväl för ifrågakommande undersökning och syneförrättning jämte erforderliga kartor och handlingar. För närvarande pläga kostnaderna såväl i berörda avseenden som för hantlangning upptagas i den summa, som ligger till grund för statsbidragets beräkning.

*Departements-
chefen.*

Ett bifall till förevarande framställningar innebär sålunda ett frångående av gällande bestämmelser. Emellertid anser jag i likhet med samtliga i ärendet hörda myndigheter vägande skäl föreligga för medgivande av undantag beträffande nu föreliggande två fall. För ett dylikt undantag synes kunna i stort sett anföras samma skäl, som föranledde 1928 års riksdag att med bifall till Kungl. Maj:ts förslag i ämnet medgiva, att av statens avdikningsanslag finge användas ett belopp av 14,000 kronor för undersökning rörande reglering av vissa delar av Lyckebyån. I samtliga dessa fall avse de planerade vattenregleringsföretagen att komma en större bygd till godo, varjämte intressenternas antal är högst avsevärt och deras ekonomiska förhållanden svaga. I nu föreliggande ärenden beräknas antalet intressenter utgöra i Örekilsälvens regleringsföretag 143 och i Kalixälvens över 200. Samtliga äro småbrukare, vilkas ekonomi näppeligen medgiver dem påtaga

sig den risk, ett negativt resultat av undersökningarna skulle föra med sig. Enligt tillgängliga statistiska uppgifter uppgår för 1928 kommunalskatten i de av förstnämnda företag berörda socknarna till belopp växlande mellan 8 kronor 5 öre och 16 kronor 10 öre per bevillingskrona samt i Över Kalix socken till 19 kronor 25 öre. Skulle undersökningarna giva säkert stöd för antagandet, att företagen skulle bli ekonomiskt bärkraftiga, torde kunna förväntas, att företagen med hänsyn till jordens uppdelning på ett stort antal brukningsdelar skola bli av avsevärd betydelse ej endast för de särskilda intressenterna utan även för de respektive orterna i sin helhet och deras framtida utveckling. I sistnämnda avseende får jag särskilt hänvisa till vad lantbruksstyrelsen i sina ovanberörda utlåtanden anfört. På grund härav och då enligt de förberedande undersökningar som ägt rum vissa omständigheter synas tyda på, att förutsättningar föreligga för att företagen skola bli bäriga, vill jag tillstyrka, att staten träder hjälpende emellan för möjliggörande i förevarande båda fall av fullständiga utredningar, vilka eljest näppeligen torde komma till stånd. Dessa böra, på sätt lantbrukssyrelsen anfört, från början utföras såsom laga syneförrättningar enligt bestämmelserna i vattenlagen.

Mot de av myndigheterna — efter avdrag av kostnaderna för hantlangning och därtill hörande material samt för utredning om statsunderstöd med därför erforderliga avskrifter av handlingar och kopior av ritningar, vilka kostnader skola bestridas av intressenterna själva — tillstyrkta statsbidragsbeloppen 6,200 kronor beträffande Örekilsföretaget och 25,000 kronor i fråga om Kalixföretaget har jag intet att erinra.

Nämnda medel torde böra beredas från statens avdikningsanslag, som sedermera, om företagen utföras, skulle erhålla gottgörelse av blivande statsbidrag från samma anslag. Skulle företagen ej komma till stånd, torde staten hava att bära laga synekostnaderna i nu förevarande del, därvid dessa torde böra bestridas från nämnda anslag. Avbrytas genom intressenternas förvällande förrättningar, böra emellertid alla kostnader för de utförda undersökningsarbetena stanna å intressenterna. Jämlikt lantbruksstyrelsens förslag böra respektive intressenter förpliktas att avlämna förbindelse beträffande bestridandet av hantlangnings- och därmed förbundna materialkostnader. För nämnda förbindelsers infriande ävensom för återbetalning av för undersökningarna utanordnade statsmedel i händelse av förrättningarnas avbrytande genom intressenternas förvällande synes böra ställas borgen, och torde därvid givetvis kunna godkännas borgensåtagande av hushållningssällskap eller annan dylik allmän institution. Statsbidragens utbetalande torde ske i den av lantbruksstyrelsen ifrågasatta ordning.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att bemyndiga Kungl. Maj:t att av statens avdikningsanslag anvisa dels ett belopp av högst 6,200 kronor såsom bidrag till bestridande av

kostnaderna för syneförrättning enligt vattenlagen för utredning rörande reglering av vissa delar av Örekilsälven i Älsborgs län,

dels ock ett belopp av högst 25,000 kronor såsom bidrag till bestridande av kostnaderna för sådan förrättning -för utredning beträffande reglering av vissa delar av Kalix älv i Norrbottens län.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Joh:s Thygesen.
